

Muharrir ve Edip Hüseyin Cahit: Asır Sonu Osmanlı Edebiyat ve Matbuat Âleminde Bir Yazar

Veysel Öztürk. Dergâh Yayınları. 2025. 389 pp.: ISBN 9786259556185

Deniz Aktan Küçük 

Sabancı University, İstanbul, Türkiye

Keywords: Hüseyin Cahit (Yalçın), fin de siècle Ottoman literature, fin de siècle Ottoman print milieu, *Mektep*, *Servet-i Fünûn*, *Hayal İçinde*

Anahtar Kelimeler: Hüseyin Cahit (Yalçın), asır sonu Osmanlı edebiyatı, asır sonu Osmanlı matbuat ortamı, *Mektep*, *Servet-i Fünûn*, *Hayal İçinde*

Veysel Öztürk'ün Mart 2025'te Dergâh Yayınlarından çıkan *Muharrir ve Edip Hüseyin Cahit: Asır Sonu Osmanlı Edebiyat ve Matbuat Âleminde Bir Yazar* adlı çalışması, Hüseyin Cahit (Yalçın) üzerine geniş kapsamlı bir monografi olarak tanımlanabilir. Hüseyin Cahit'i hem bir "muharrir" hem de bir "edip" olarak alarak, edebî üretimleriyle beraber gazete ve dergilerdeki faaliyetleriyle iki katmanlı bir düzlemde değerlendiren bu çalışma, bu iki düzlemi de asır sonunda kurdukları "simbiyotik ilişki" bağlamında tartışmaktadır. Hüseyin Cahit'in metinleri yayımlandıkları mecralar ve bu metinleri çevreleyen diğer metinlerle birlikte incelenir. Tüm bu metinlerin üretim koşullarına eğilen bu çalışmanın özellikle edebiyat tarihi ve eleştirisine katkısı, Osmanlı asır sonunun kendi dinamikleriyle şekillenen metinler ağıyla birlikte ilişkiler ağını ve bu ağ içindeki iktidar mücadelelerini de tartışma kapsamına almasıdır. Bu yönüyle de Hüseyin Cahit'le sınırlanmamış bir biçimde, Osmanlı asır sonuna dair sorgulayıcı, bir anlamıyla "metakritik" ve bu nedenle de yeni bir bakış açısının sözcülüğünü yapmasıdır. Hüseyin Cahit'in Osmanlı ve Türkiye siyasi ve fikir hayatının merkezinde yer alan bir dava adamına dönüşmesinin asır sonundaki edebî faaliyetini gölgede bıraktığını iddia eden çalışmanın ana önermesi, bu döneme dair söylemlere eleştirel bir mesafe alarak Hüseyin Cahit'in edebî faaliyetinin ekonomik dinamikler ve ortak ilişkiler ağıyla birbirlerine bağlanan edebî alan ile matbuat sektörünün birlikteliğinde değerlendirilmesi gerektiğidir.

Öztürk, çalışmasının temel motivasyonunu Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü ev sahipliğinde, Zeynep Uysal yürütücülüğünde gerçekleşen "Osmanlı Kültür Tarihinde *Servet-i Fünûn* Dergisi" başlıklı TÜBİTAK projesinin su yüzüne çıkardığı soruları cevaplama bağlamında açıklar. Öztürk'ün Hüseyin Cahit'in edebiyat tarihlerinde tuttuğu yerin onun dergideki faaliyetini yansıtmakta ne denli eksik kaldığını fark etmesi üzerine hazırlamaya karar verdiği bu çalışma, edebiyat kamusunun işleyişi de dâhil Osmanlı asır sonunun kültürel üretim dinamiklerine dair bir tartışmaya doğru açılır. Bu anlamda Hüseyin Cahit'i merkeze yerleştirse de kitabın

derlemeye çalıştığı, asır sonunun “kolektif hikâyesi” olur. Bu noktada şunu da ifade etmek gerekir ki Öztürk bu kolektif hikâyeyi imparatorluk edebiyatı içinde konumlandırır. Bu açıdan, her ne kadar kolektif olsa da bu hikâyenin farklı “millet”lerin, farklı dil ve alfabelerde ürettiği bir metinler toplamı olarak imparatorluk edebiyatının külli hikâyesine karşılık gelmediğinin altı çizilir. Diğer bir deyişle Öztürk, imparatorluk edebiyatı sadece Türkçe metinlerden oluşmadığı için bu hikâyenin sınırlarını da baştan çizerek, çalışmasını anakronistik olmayan bir dikkat ve farkındalıkla şekillendirdiğini gösterir.

Muharrir ve Edip Hüseyin Cahit’in Türkçe metinler çerçevesinde asır sonuna dair genel bir manzara sunma amacıyla Hüseyin Cahit’i araçsallaştıran, Hüseyin Cahit’i ayaklarını basacak zemin olarak işlevselleştirip argümanını bu somut temelle inandırıcı kılmayı deneyen bir çalışma olmadığını da belirtmek gerekir. Öztürk’ün asır sonunun kolektif hikâyesini Hüseyin Cahit’i tiplendirip genelleştirerek sunmak ya da Hüseyin Cahit’i önbelirlenmiş kolektif bir hikâyeyi doğrulamak üzere kurmak benzeri tuzaklara da düşmediği fark edilir. Hüseyin Cahit bu çalışmada hem kendi döneminin ürünü olarak hem de onu diğerlerinden ayıran özellikleriyle, kendi hikâyesiyle ele alınır. Hüseyin Cahit’in tarihsel aklın bir aracına; kendi kişisel çıkarları, tutkuları ya da hedefleri için hareket ederken, o esnada Türk edebiyatının gelişmesine de katkıda bulunan birine indirgenmediğini söylemek mümkündür. Bu açıdan Öztürk, Hüseyin Cahit’in asır sonu edebiyat ve matbuat âlemleriyle kurduğu temsil edici ilişkiye bir hayli temkinli yaklaşır.

Kitap, Hüseyin Cahit’i önce “muharrir”, ardından da “edip” olarak tartışan iki ana bölüme ayrılır. Üç alt kısma ayrılan ilk bölümde Öztürk, yetişme koşullarından başlayıp Hüseyin Cahit’in edebiyat ve matbuat kamusuna nasıl dâhil olduğunu açıklarken önce *Mektep*, ardından da *Servet-i Fünûn* dergisindeki yazı faaliyetlerine odaklanır. Kitabın ikinci bölümünde ise Hüseyin Cahit’i bir edip olarak değerlendirmek üzere *Servet-i Fünûn*’unda tefrika edilen romanı *Hayal İçinde*’yi inceler. Bu ikinci bölümün aynı zamanda dördüncü kısım olarak verilmesinin işaret ettiği tasnif tavrı, kitap her ne kadar ana bölümlendirme açısından edip ve muharrir kimliklerini ayırtıyorsa da bunların ilişkiselliğini öne çıkarma, edebî metin eleştirisine odaklanan bu kısmın diğer kısımlarla sürerliğini koruma çabası olarak değerlendirilebilir.

Kitap, kısa bir “Teşekkür” bölümünün ardından bir “Giriş” bölümüyle açılır. Bu bölüme Osmanlı İmparatorluğu’ndaki modern edebî üretim açısından on dokuzuncu yüzyılın son on yılının istisnai bir öneme sahip olduğunu söyleyerek başlayan Öztürk, hem neden bu döneme odaklandığını dayandırmaya hem de bu istisnai öneme sahip dönemi anlamak için neden Hüseyin Cahit’e baktığını açıklamaya çalışır. Bu noktada, edebiyat–matbuat arasındaki bağımlı, etkileşimli, birbirini besleyen, birbirini tamamlayan ilişki biçimi, bu dönemi tahlil sürecinde bu dönemin edebiyatının nasıl şekillendiğini anlamak için ihmal edilmemesi gereken, başat bir tartışma bileşeni olarak sunulur. Bu da bazı edebiyat dergilerinin sivriltildiği, bazılarının yok sayıldığı, genel olarak belli ezberlerin öne sürüldüğü ve tartışmaların bu ezberler üzerine bina edildiği edebiyat tarihi ve eleştirisine mesafe almayı beraberinde getirir. Dönemin edebî üretimlerini bu üretimlerin paylaşıldığı, üretimleri yönlendiren ilkelerin tartışıldığı, kamplaşmaların ve ortaklıkların görünür kılındığı ya da iktidar mücadeleleriyle yok sayıldığı mecra olan matbuat âleminin kendi dinamikleriyle birlikte incelemek, Öztürk’ün öncelikli olarak

ilgilendiği mesele, yola çıkış motivasyonu olarak alınabilir. Hem edebiyat hem de matbuat âleminin öne çıkan bir ismi, sadece bir edebiyatçı değil aynı zamanda politik bir figüre dönüşecek bir gazeteci olarak Hüseyin Cahit'i tartışmaya açmak da kendisini bu noktada açıklamış olur. Gazete ve dergilerdeki edebî faaliyetleriyle Hüseyin Cahit, asır sonu Osmanlı edebiyat ve matbuat kamusunun “giriş dinamiklerini ve işleyişini anlamakta” önemli imkânlar sağlayan bir isim olarak değerlendirilir. Bununla birlikte, Hüseyin Cahit'in “göz ardı edilen” bir isim olması da onu çalışılmaya değer bir isim haline getirir. Öztürk, her ne kadar Hüseyin Cahit'in asır sonundaki faaliyetlerine odaklansa da Hüseyin Cahit'in bugün nasıl alımlandığının ya da edebiyat tarihlerinin ve metinlerine dair değerlendirmelerin onu nasıl sunduğunun yirminci yüzyıldaki kimliğinden bağımsız olarak düşünülmeceğini göstermek üzere tartışmasını on dokuzuncu yüzyıl sonuyla da sınırlı tutmaz. Hüseyin Cahit'in bir edebiyatçıdan politik bir figüre dönüşme hikâyesinden de bahsederek, önce *Tanin* bağlamında İttihat Terakki Dönemi'ne, ardından muhalif kimliği bağlamında Cumhuriyet Dönemi'ne uzanır.

Giriş bölümünde kitabının planını, hem bir bölümü ve bölümlerin altına düşen kısımları şekillendiren soruları paylaşan Öztürk, öncelikle sorulardan başlayarak hazır cevapları yeniden ısıtıp önümüze koymayacağını, yeni sorularla yeni/başka cevaplara ulaşmaya çalışacağını göstererek, bizi de kendi anlama, yeniden değerlendirme sürecine ortak olmaya çağırır. Bu tavır hem Hüseyin Cahit'e hem de Osmanlı asır sonuna dair olası bir okuma öneren çalışmayı ortaya çıkaran zihinsel emeğe işaret etmekle birlikte okuru da benzer bir emek vermeye çağırma olarak alınabilir. Öyle ki çalışma paketlenip hemen tüketilebilecek, alınıp hemen kullanılacak sonuçlardan oluşmadığı, tartışma ağırlıklı olarak metinlerden göstere göstere, söyleyip bir kenara çekilmekten ziyade dayanaklandırarak ilerlediği için hem tartışmayı izleyebilmek hem de bu tartışmadan çıkan sonuçlara hâkim olabilmek, pasif değil aktif bir okur talebi içerir. Bu süreçte de okurunu yalnız bırakmayan Öztürk, giriş bölümünde tartışmasının ana hattını paylaşarak okuma sürecini yönlendirir. Ana tartışma hattını belirginleştirerek, okuru yan yollara sapıp kaybolmaktan alıkoyma çabası giriş bölümüyle de sınırlı değildir. Çalışmanın ana tartışmasının gerçekleştiği kısımlarda da önermenin sıkça tekrarlandığı, hep gündemde tutulduğu görülür. Tartışma takibine aşına alan içi uzmanlar için bu tekrarlarla karşılaşmak ihtiyaç olmamasına rağmen kendilerine sürekli müdahale edildiği hissine sebebiyet verebilecek olsa da bu çalışmanın ilgili herkesin erişebileceği bir kitap olarak yayımlandığını ya da diğer bir deyişle varsayılan okurun bu tip bir müdahaleye ihtiyaç duyabilecek genel okur olduğunu akılda tutmak gerekir.

Birinci bölümün “Asır Sonu Edebiyat ve Matbuat Kamusunda Bir Kariyer Planı” başlıklı ilk kısmı, asır sonunun kolektif hikâyesinin Hüseyin Cahit'in münferit hikâyesiyle nasıl anlatılabileceğini açılıma amacı taşır. Hüseyin Cahit'in aile geçmişi, eğitimi, ilk okuduğu metinler, ilk yayın faaliyetleri, edebiyat ve matbuat kamusunda ne türden ilişkiler ağı kurduğu benzeri biyografik notlar üzerine kurulu bu kısımda, asır sonu Osmanlı entelektüel hayatının manzarası Hüseyin Cahit'in seçimlerini belirleyen dinamikler bağlamında tartışmaya açılır. Bu doğrultuda, Hüseyin Cahit'in çocukluk ve ilk gençlik hikâyesi, hem dönemin erişilebilir popüler metinleriyle birlikte Ahmet Mithat'ın yeni edebiyata hevesli yazar adayları üzerindeki iktidarına hem de popüler metinler daha nitelikli Batılı metinler tarafından yerinden edilirken bu iktidarın

uğradığı sarsıntıya işaretle asır sonunun kolektif hikâyesinin derlenmesine katkı yapar. Bu kısımda yine Hüseyin Cahit'in hikâyesinin belirleyeni olarak paylaşılmasıyla birlikte asır sonunun kolektif hikâyesinin önemli bir başka dinamiği olarak sunulan Mülkiye Mektebi tezgahından geçme deneyimi de sadece alınan eğitimle ve eğitimin beraberinde getirdikleriyle değil, aynı zamanda Mülkiyeli olma bağlamında kurulan ilişkiler ağıyla da tartışmaya eklenir. Edebiyatı, edebiyat metniyle sınırlı biçimde değil, bir sosyal alan olarak okumaya yönelik bu çaba da Öztürk'ün çalışmasının tüm veçheleriyle üretim koşulları, dolaşım ağları, kurumsal yapılar ve okur pratikleri bağlamında edebiyat sosyolojisine göz kırptığına delalet eder.

Bununla birlikte asır sonu edebiyat kamusunu kendi dinamikleri içinde ele alsın da bu kısmın Batı edebiyatıyla kurulan ilişkiye “model alma” üzerinden bakması, yapılanla söylenen arasında bir farkın belirmesiyle neticelenir. Bu noktada, Batı edebiyatını “model alan” asır sonu Osmanlı edebiyatının söz konusu eyleminin açılmaya muhtaç olduğunu belirtmek gerekir. Modelle kurulan ilişkinin hiyerarşik olup olmadığı; seçme, uyarılma, dönüştürme, yerelleştirme ya da müzakere süreçlerinin nasıl işlediği; asır sonunun kendine özgü modernleşme hikâyesinin gecikmiş modernlik, Batı-dışı modernlik, zoraki, taklitçi ya da özenti modernlik çerçevesi dışında nasıl anlatılabileceği ve benzeri birçok soru karşısında bu çalışmanın kendini nasıl konumlandığını görmeye ihtiyaç vardır. Öyle ki yirminci yüzyıl edebiyat tarihi ve eleştirisinin dönemi alımlayışındaki belli ön kabulleri sorunlu bularak edebiyat ve matbuat kamusuna dair değerlendirmesini eleştirel bir refleksle kuracağını vadeden, bu açıdan kendini eleştirinin eleştirisi olarak sunan ve birçok noktada bunu başaran bir çalışmanın “model alma” ile kast edileni açıklamadığında ya da yeniden kavramsallaştırmaya yönelik bir tavır ortaya koymadığında, kendini Ortodoks edebiyat tarihi yazımının modernleşmeye bakışını tekrar eder durumda bulması kaçınılmazdır.¹

Birinci bölümün “Osmanlı Edebiyat ve Matbuat Kamusuna Giriş: *Mektep* Dergisi” başlıklı ikinci kısmı, *Mektep* dergisinin Hüseyin Cahit'in bir yazara dönüşme sürecindeki önemli etkisiyle birlikte asır sonu Osmanlı edebiyat ve matbuat kamusunun işleyiş ve dinamiklerini anlamada sunduğu imkânların tartışılmasına ayrılır. Edebiyat kamusunda *Mektep* dergisindeki yazı faaliyetleriyle adını duyuran Hüseyin Cahit'in bu dergideki üretimlerinin *Servet-i Fünûn*'a hazırlıktan fazlasını ortaya koyduğuna yoğunlaşan bu kısmın tartışması, dergiler arası çatışmalara da daha yakından bakmaya, göz ardı edilen mutabakatları görünür kılmaya çalışır. Bu süreçte, *Servet-i Fünûn* dergisine edebiyat tarihleri tarafından verilen biriciklik payesini de sorgulayan Öztürk, ezbere dayalı ortaklaşmaların ve taraflaşmaların ötesine geçerek, ortaklaşırılanlar arasındaki ayrımları ve taraflaşırılanlar arasındaki ortaklıkları göstermeye çalışır. Burada altı

¹ Bu kısımdaki “model alma” içerikli ifade örnekleri için bkz. “Fransız edebiyatı ürünleri ve bu ürünleri *model alan* yerli metinler” (Öztürk 2025, 34); “Batılı modern metinler ve Ahmet Mithat romanları gibi onları *model alan* yerli edebî üretim” (35), “Namık Kemal'in eserleri ile Batı edebiyatlarını *model alan* Türkçe dedektif romanları” (35); “daha sade ve anlaşılması kolay Fransızca romanlardan Paul Bourget gibi zor metinlere, oradan da bu yeni *model* kadar iyi telif Türkçe kurmaca yazımına doğru bir değişim” (43); “Bu yeni okuma deneyiminde Fransızca metinler ve bu *modeli takip eden* Türkçe telif romanlar” (44), “Ahmet Mithat gibi Batı *modelini takip eden* ilk Türkçe telif anlatılar” (44).

çizilen noktaysa edebiyat tarihlerinin Servet-i Fünûn çevresini edebî yeniliğin tek üreticisi olarak kurmasının ve bunu bir ezbere dönüştürmesinin baş sorumlularından birinin Hüseyin Cahit olmasıdır. Bu kısım da *Mektep* dergisindeki yazılarından itibaren Hüseyin Cahit'in her bir yazısını nasıl bir polemik imkânına çevirdiğinin gösterilmesine odaklanır. Bu polemikçi üslubu da edebiyat ve matbuat kamusunun işleyişini hesaba katarak stratejik hamlelerle görünür olmaya çalışan genç bir yazarın çabaları bağlamında değerlendirir. Öztürk, bu dönemde Hüseyin Cahit'in edebiyat ve matbuat kamusunda pişmeye başladığına, birçok farklı disiplin bağlamında kültürel sermaye edindiğine de dikkat çeker. Polemikçi yazı pratiğinin disiplinler arası bir kültürel sermaye paylaşımı biçimini nasıl aldığını Hüseyin Cahit'in bu dönemki kalem atışmalarının dökümünü vererek gösteren Öztürk'ün Hüseyin Cahit'in yazılarını derinlemesine incelemeyi tercih etmediği fark edilir.

Birinci bölümün üçüncü ve son kısmı olan “Hüseyin Cahit *Servet-i Fünûn*'da” başlıklı kısımda ise *Mektep* dergisine kıyasla Hüseyin Cahit'in yazılarının daha yakından gösterildiği ve içerikleriyle tartışmaya açıldığı görülür. Bununla birlikte bir önceki bölümde olduğu gibi bu kısımda da polemiklere bakıp Hüseyin Cahit'in ne düşündüğünü ya da neye inandığını toplamaktan ziyade Hüseyin Cahit'in polemikçi üslubunu göstermenin öne çıktığı, bu esnada fikirlerine yer verildiği söylenebilir. Bu doğrultuda bu kısmın odağında, polemikçi bir yazar olarak Hüseyin Cahit'in “*Servet-i Fünûn* edebiyatı”nın kendini tanımlaması ve diğerlerinden farklılaştırmasını da beraberinde getiren müdafaasını nasıl üstlendiği yer alır.

Asır sonunun edebiyat tartışmalarını Hüseyin Cahit'in polemikçi üslubuyla ortaya koyan bu kısımda Öztürk, bu polemikleri aynı zamanda Hüseyin Cahit'e getirdiği ün ve kabul bağlamında da değerlendirir. Hüseyin Cahit'in kendini “Edebiyat-ı Cedide” hareketinin kurucu isimlerinden biri olarak gösterme çabasını edebiyat ve matbuat kamusundaki iktidar arayışları çerçevesinde anlamlandırarak, asır sonunun eski-yeni ya da ilerici-mürteci kampaşmasının arka planına da bu iktidar arayışlarını yerleştirir. Bu yerleştirme, Öztürk'ün edebiyat ve matbuatı rekabetçi ve kâr amaçlı ekonomik birer sektör olma bağlamında tartıştığını ve yazarların tanınırlığını artırma ve kabul görme stratejilerini, hırs ve kıskançlıklarını edebî metin üretimine dair teorik meseleler kadar edebiyata içkin gördüğünü ortaya koyar ki bu tutum, bu çalışmayı özgün ve değerli kılan tartışmalara da kaynaklık ederek, alana katkısını artırır.

Öztürk, yine bu kısımda Hüseyin Cahit'in disiplinler arası yazı pratiğini *Servet-i Fünûn* dergisinin birçok alanı kesişimsel biçimde bünyesinde buluşturan yayın politikasıyla uyumu açısından da okur. Bununla birlikte, tüm bu uyum vurgusuna rağmen Hüseyin Cahit'in edebiyat yazılarında bilimle kurulan ilişkiyi ortaya koyma sürecinde derginin “popüler bir bilim dergisi olma iddiasında olduğu” kabulünün tekrar edildiği görülür. Derginin *Servet* gazetesinin bilim eki olarak çıkmaya başladığını da dayanak noktası olarak alan Öztürk, fennin *Servet-i Fünûn*'un yayın politikasında her zaman önemli bir yer tuttuğunu da buradan hareketle göstermeye çalışır. Her ne kadar ilk sayıdan itibaren kapakta verilen ve derginin yayın politikasını özetleyen “edebiyat, fünûn, sanayi, terâcim-i ahvâl, seyahât, roman vesairenden” bahisle çıkan “musavver Osmanlı gazetesi” ifadesini alıntılansa da bu ifadeyi derginin ilgi alanlarının çokluğuna işaret eder biçimde değil, “derginin temel amaçlarından birisinin en başından beri okurun ve toplumun ‘terakki’si için bilimi

popülerleştirmek olduğunu” göstermek için kullanır. Bu noktada, *Servet-i Fünûn*’u bilimi popülerleştirme gibi bir çabası olsa da bir bilim dergisi olarak almanın ne kadar doğru olduğuna yeniden bir bakmak, bilimle kurulan ilişkiyi asır sonu bağlamında yeniden bir düşünmek gerekiyor. *Servet-i Fünûn*’un imtiyaz sahibi ve başyazarı Ahmet İhsan’ın derginin *Servet* gazetesinin bilim eki olarak çıkmaya başlamasını bir ruhsat sorunu bağlamında açıklamasının burada en azından tartışmaya bile alınmadığı görülür. Bilimin asır sonundaki yaygın ve kapsayıcı etkisini görmezden gelmeyen Öztürk’ün *Servet-i Fünûn* dergisini Osmanlı toplumunun terakkisi adına bilimi popülerleştiren bir dergi olarak yansıtmamasının asır sonunu anlamaya çabasına uymadığını söylemek mümkündür. Öyle ki aslında Öztürk’ün de belirttiği biçimde *Servet-i Fünûn* dergisi hem kendi memleketi hem de dünyayla kurduğu yakın ilişki içinde, on dokuzuncu yüzyılın bilimsel keşiflerini ve bunların açtığı ilerleme ufkunu düzenli olarak sayfalarına taşır. Dergi, güncel gelişmeleri izlemenin başlı başına değerli görüldüğü bir anlayışı yansıtır. Bu çerçevede bilimsel ilerleme, bir geri kalmışlık söylemi ya da Batı’ya yetişme hedefi üzerinden değil, aklın rehberliğinde dünyanın giderek çözülen gizlerini görünür kılan bir gelişme süreci olarak ele alınır. Bilimsel gelişmeler dergide çoğu zaman bir tür “büyülenme” duygusuyla aktarılırken, Doğu–Batı karşıtlığına dayanan ayrıştırıcı bir söylemden ziyade geleceğin bugünden daha iyi olacağına duyulan külli bir ilerleme umudu söz konusudur. Bu nedenle, Hüseyin Cahit’in bilimsel söylemle kurduğu ilişkiyi ya da polemiklerinde takındığı determinist tutumu özel olarak *Servet-i Fünûn* dergisinin yayın politikasının fen vurgusu bağlamında değerlendirmektense bu dergiyi de şekillendiren asır sonu ruhunun bir yansıması olarak konumlandırmak daha makuldür.

Kitabın ikinci bölümü olmakla beraber dördüncü kısım olarak da numaralandırılan “Bir *Servet-i Fünûn* Romanı: *Hayal İçinde*” ise Hüseyin Cahit’in önce *Servet-i Fünûn* dergisinde tefrika edilen, hemen ardından da kitap olarak basılan romanı *Hayal İçinde*’ye odaklanır. Hüseyin Cahit’in *Nadide* romanı ya da özellikle hikâyeleri bu çalışmada tahlil edilen metinler arasında yer almazken, *Servet-i Fünûn* romanı *Hayal İçinde*’ye dair analiz kitabın nerdeyse yarısını oluşturduğu fark edilir. *Hayal İçinde*’ye verilen bu imtiyazlı ağırlık, romanın zamansal anlatımın ve mekânsal anlatımın bir arada işlediği, özenle tasarlanmış bir olay örgüsüne ve ana karakterinin olgunlaşmasını olgunlaşmanın mümkün olmadığını kabullenişle ortaya koyan kapanışıyla modernist bir *bildungsroman* niteliğine sahip olması bağlamında açıklanır. Bu doğrultuda Öztürk *Hayal İçinde*’yi ana karakter Nezih’in arzuları, beklentileri ve çıkmazlarına vurguyla orta sınıfa mensup genç bir Osmanlı’nın modern kent yaşamında kendine yer açma çabası üzerinden değerlendirir. Bu süreçte Öztürk’ün toplumsal sınıflar arasındaki geçişe dair imkân ve engeller, farklı etnik gruplar arasındaki etkileşim ve gerilimler ve bunların yarattığı toplumsal sancılarla *Hayal İçinde*’yi gerçekçi bir roman olarak ortaya koyan derinlikli ve ayrıntılı bir tartışma kurduğu gözlemlenir.

Görsel materyallere de yer veren kitabı, bu açıdan da değerlendirmek gerekir. Kitabın ilk görseli, birinci bölümün sonunda, Hüseyin Cahit’in *Servet-i Fünûn* dergisindeki faaliyetlerine odaklanan üçüncü kısmın kapanışında karşımıza çıkan bir fotoğraftır. “Tevfik Fikret, Halûk Fikret, Mehmet Rauf ve Hüseyin Cahit (1890’ların sonu)” resim altı yazısıyla verilen bu fotoğraf, bu kısmın tartışmasıyla doğrudan örtüşür. Kişisel yakınlığa, samimiyete de işaret eden içeriğiyle bu

fotoğrafın kullanılmasını Edebiyat-ı Cedide hareketini sadece edebî bir topluluk olarak almamaya, dayanışmanın yanı sıra tüm çatışmaları ve mücadeleleriyle bu harekete dâhil olanların yaşam öykülerine bağlamaya yönelik, bu kısmın tartışmasına uygun bir müdahale olarak görmek mümkündür. İkinci bölümse görsel materyal açısından daha zengindir. *Hayal İçinde* romanı *Servet-i Fünûn* dergisindeki tefrikası bağlamında, kendisini çevreleyen metinlerle ilişkisi açısından değerlendirilirken, “*Servet-i Fünûn*’un 365. sayısında İstanbul Postası ve *Hayal İçinde*’nin tefrika başlangıcı” resim altı yazısıyla bu değerlendirmeye kaynak olan yan yanalık, dergiden alınan görselle somutlanır. İkinci görselse yine bu kısımda *Hayal İçinde* romanı kentin uyandırdığı arzu bağlamında, Tepebaşı Bahçesi üzerinden okunurken paylaşılan “Asır sonunda Tepebaşı Bahçesi” alt yazılı fotoğraftır. Bu fotoğrafın kullanılması da dönemin İstanbul’una, İstanbul’un modernleşmeyle beraber yenilenen cazibe/çekim merkezlerine dair bir intiba vermek, bir his uyandırmak açısından gayet isabetlidir. Son görsel materyal ise bu kısmın sonunda yine tartışma odağına paralel biçimde paylaşılan “*Hayal İçinde*’nin kitap olarak yayınlanmasının ardından *Servet-i Fünûn*’da çıkan reklamı” alt yazılı görseldir. Başta fotoğraf olmak üzere dönemin bilimsel gelişmelerle de ilişki içinde olan yeni görsel kültürünü tartışma kapsamına alan böyle bir çalışmanın daha “musavver” olması da bir seçenek olmakla beraber Öztürk’ün görsel materyal kullanımının makul ve yeterli olduğunu söylemek mümkündür.

Sonuç olarak Veysel Öztürk’ün *Muharrir ve Edip Hüseyin Cahit: Asır Sonu Osmanlı Edebiyat ve Matbuat Âleminde Bir Yazar* adlı çalışması, hem Hüseyin Cahit üzerine yapılmış en kapsamlı çalışmalardan biri olma niteliğini taşır hem de Osmanlı asır sonunu metinler, dergiler, polemikler ve yazarlar arasındaki ilişkiler ağı içinde düşünmeye davet eden ufuk açıcı bir katkı sunar. Edebiyat tarihinin yerleşik kabullerini sorgulayarak, dönemin üretim dinamiklerini daha geniş bir perspektiften değerlendirmeyi mümkün kılan bu çalışma, önemli bir başvuru kaynağı olma potansiyeline sahiptir.

Conflict of Interest Statement / Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar, bu çalışmayla ilgili herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Financial Support Statement / Finansal Destek Beyanı

Bu çalışma herhangi bir mali destek alınmadan gerçekleştirilmiştir. / This study was conducted without any financial support.

Statement on the Use of AI and AI-Assisted Tools / Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Bu çalışmada, yalnızca dergi web sitesinde yer verilen İngilizce özetin hazırlanması sürecinde, *Nesir: Edebiyat Araştırmaları Dergisi*’nin Yapay Zekâ Kullanım Politikası’nda belirtilen kabul edilebilir sınırlar çerçevesinde yapay zekâ destekli araçlardan sınırlı ölçüde yararlanılmış; tüm içerik yazar tarafından gözden geçirilerek nihai şekli onaylanmıştır.

Kaynakça

Öztürk, Veysel. 2025. *Muharrir ve Edip Hüseyin Cahit: Asır Sonu Osmanlı Edebiyat ve Matbuat Âleminde Bir Yazar*. Dergâh Yayınları.